

ӘЛЕМДІК САЯСАТТЫҢ ЖАҒАҢДАЛУЫ. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ

Әлемдік саясаттағы гуманитарлық
араласу

Гуманитарлық араласу егемендік, араласпау және күш қолданбау қағидаттарына негізделген халықаралық қоғамдастық үшін елеулі сынақ болып табылады. Холокосттан кейін бірден елдер геноцидке, азаматтық халыққа қатал қарауға және адамның негізгі құқықтарын мойындауға тыйым салатын заңдар қабылдады.

«Қорғау жауапкершілігі» (R2P немесе RtoP) – бұл геноцид, әскери қылмыстар, этникалық тазалау және адамзатқа қарсы қылмыстарды болдырмау жөніндегі негізгі төрт міндетін шешу мақсатында 2005 жылғы дүниежүзілік саммитте Біріккен Ұлттар Ұйымына мүше мемлекеттердің барлығы мақұлдаған жаһандық саяси міндеттеме болып табылады. Қорғау үшін жауапкершілік қағидаты егемендік бүкіл халықты жаппай зұлымдық қылмыстардан және адам құқықтарының бұзылуынан қорғау бойынша жауапкершілікке әкеп соғады деген бастапқы алғышартқа негізделген. Осы қағидат халықаралық құқық нормалары мен қағидаттарын, әсіресе егемендікке, бейбітшілік пен қауіпсіздікке, адам құқықтары мен әскери қатығыстарға қатысты негізгі құқық қағидаттарын құрметтеуге негізделген.

Қорғау үшін жауапкершілік тұжырымдамасы үш шартқа негізделеді:

- 1) Мемлекет өз тұрғындарын жаппай зұлымдықтан қорғауға міндетті
- 2) Егер мемлекет осындай қорғанысты өзі дербес жүзеге асыра алмаса, оған халықаралық қоғамдастық көмектесуге міндетті
- 3) Егер мемлекет қорғанысты бұзса немесе бітімгершілік операция сәтсіздікке ұшыраса, халықаралық қоғамдастық мәжбүрлі шаралар, мысалы, экономикалық санкциялар арқылы араласуға міндетті. Әскери интервенция тек төтенше және соңғы шара ретінде қарастырылады.

Статистикалық деректер бойынша, әлемде дамуға ресми көмек (ДРК) көлемі тұрақты дамып келеді және 2000–2015 жж. кезеңінде екі есе артты. Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымының (ЭЫДҰ) баяндамасына сәйкес, 2016 ж. дамуға ресми көмектің нетто-көлемі кезекті шыңы 142,6 млрд. долларға жетіп (бұл 2015 ж. қарағанда 8,9%-ға көп), ЭЫДҰ Дамуға жәрдемдесу комитетіне (ДЖК) кіретін донор мемлекеттердің жалпы ұлттық жиынтық кірісінің 0,32%-ын құрады.

Гуманитарлық нәтижелерді қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді деп бөлуге болады.

Біріншісі геноцид немесе жаппай адам өлтіруді тоқтату және/немесе әскери әрекеттер аймағына түскен азаматтық адамдарға гуманитарлық көмекті жеткізу жолымен адам азаптарын шұғыл түрде жеңілдетуге жатады. Ұзақ мерзімді гуманитарлық нәтижелер араласу қақтығыстарды шешуге ықпал ете отырып, адамның қайғы-қасіретін жоюға бағытталған.

Ұйымның 70 жылдық тарихында алғаш рет БҰҰ Бас хатшысы Пан Ги Мун бүкіл әлем бойынша жанжал, соғыс және дүлей апаттардан зардап шеккен миллиондаған адамдарға гуманитарлық көмек көрсетудің тиімді жолдарын талқылау үшін әлемдік көшбасшыларды шақырады. 23-24 маусымда Стамбұлда БҰҰ-ның Бүкіләлемдік гуманитарлық саммиті өтті.

Күн тәртібінде тұрған негізгі мәселелер қандай?

Бірінші міндет – қақтығыстардың алдын алу және жолын кесу. Мұнда әлемдік көшбасшылардың саяси ерік-жігері мен қақтығыстарды тоқтату мен ретке келтіруге бейілділігі қажет. БҰҰ гуманитарлық қаржыландырудың негізгі үлесі, 80 пайыздан астамы, даулы жағдайларда көмек көрсетуге кетеді.

Екінші міндет, қалай оғаш естілсе де, - бұл бейбіт азаматтардың өліміне әкелетін әскери іс-қимылдарды жүргізу ережелерін сақтау.

Үшінші міндет - апаттық жағдайларды басқарудан тәуекел факторларын ертерек ескеруге көшу және оларға дайын болу.

Төртінші - «өрт сөндіруге» ғана емес, сонымен қатар дүлей апаттардың, алдағы қақтығыстардың алдын алу құралдарын іздестіру қажет.

Бесінші - гуманитарлық қызметті қаржыландырудың жаңа тәсілдерін қамтамасыз ету.

Орталық Азиядағы ең тұрақты ел бола отырып, Қазақстан өңірдегі жаңа донорға айналды және бірқатар елдерге белсенді көмек көрсетуде. 2007-2015 жылдар аралығында Қазақстан басқа елдерге 76,5 млн. АҚШ доллары көлемінде гуманитарлық көмек көрсетті. Көмек негізінен көршілес елдерге жіберілді: Қырғызстан (2010 жыл), Тәжікстан және Ауғанстан.

2017 жылы аралдарда жойқын дауылдарға байланысты табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайларды жою үшін республикалық бюджеттен: Кариб қоғамдастығына - 100 мың \$ бөлінді (шамамен 33,4 млн теңге). Ақша Кариб бассейні елдерінде жойқын дауылдарға байланысты бөлінген болатын.

Кітап: Әлемдік саясаттың жаһандануы. Халықаралық қатынасқа кіріспе

Дәріс: Әлемдік саясаттағы гуманитарлық араласу

Бангладештегі Мьянманың рохинджа мұсылмандары - 500 мың \$ бөлді (шамамен 167 млн теңге). Қаражат ел халқының жәбірленген бөлігіне әлеуметтік көмек көрсету үшін бөлінді.

Интервенция - басқа мемлекеттің ішкі істеріндегі бір немесе бірнеше мемлекеттердің әскери, саяси, ақпараттық немесе экономикалық араласуы, оның егемендігін бұзады.

Егемендік - жоғарғы билік, үстемдік, үстемдік - сыртқы істердегі мемлекеттің тәуелсіздігі және ішкі істердегі мемлекеттік биліктің үстемдігі.

Геноцид - бұл ұжымдық зорлық-зомбылықтың нысаны, ұлттық, этникалық, нәсілдік, діни немесе тарихи тұрғыдан қалыптасқан мәдени және этникалық топты толық немесе ішінара жоюға бағытталған әрекеттер.